

שיחה לעם

רעיון לפרשת השבוע מעובד ע"פ שיחות הרבי מליובאוויטש

שאלה מפולפלת בפי עשיו

"היאך מעשרין את המלח ואת התבן, שכן ניתן לחשב מעשר ממלח ותבן בשני אופנים:

מצד אחד, אם מתייחסים לעלות של מלח ותבן כשלעצמם, אזי שניהם מוערכים בסכום כספי זעום. מצד שני, כאשר מתבלים דבר-מאכל במעט מלח - המלח משביח את המאכל ומעלה את שווי עשרת מונים⁵. ועל-דרך-זה בתבן⁶: כאשר מערבבים אותו עם מים וחומרים מסוימים - ניתן להפיק ממנו תועלת רבה לאין-ערוך ביצירת לבנים לבניין וכו', ועל-ידי-כך להעלות את ערכו.

וזה היה תוכן שאלת עשיו: כיצד מחשבים את המעשר במלח ותבן? האם לפי ערכם הדל כשהם לעצמם, או לפי שוויים העתידי כאשר יערבו אותם עם דברים אחרים (כשהמלח נותן את טעמו בדברי מאכל, והתבן מקבל את חשיבותו כשעושים ממנו לבנים)?⁷

מובן אם כן, ששאלת עשיו את אביו לא היתה שאלה טיפשית, כפי שנראה במבט ראשון, אלא על שאלה חכמה וממולחת המראה על דקדוקו במצוות. לאור הסבר זה מדויק היטב לשונו של רש"י שעשיו התכוון בשאלותיו שאביו יסבור שהוא "מזדקק במצוות" (ולא מחמיר ומהדר במצוות), שכן אופן החשבת מלח ותבן לצורך המעשר, הוא מתוך דקדוק וחשבון גדול.

בפנימיות העניינים עשיו הוא בבחינת גבורה, ומשום כך התמקד עשיו בשאלתו דווקא על המלח והתבן, שכן, שניהם הם בחינת הגבורה, ובכך מרומז ה**בירור** של עשיו (גבורה): המלח הוא "שורש כל הגבורות", ולכן דווקא המלח ממתיק דינים - לפי ש"אין הגבורות נמתקין אלא בשורשן"⁸; כמ-וכן תבן שהוא קליפת החיטה מסמל את עשיו שהוא "מסטרטא דקליפה" (גבורה דקליפה)⁹, וזהו שנאמר בנוגע לבירור עשיו בגאולה העתידה - "והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשיו לקש".

(לקוטי שיחות חלק כה, שיחה א)

פרשת תולדות אנו קוראים בתורה אודות לידתם והתפתחותם של שתי אומות: אומה ששורשה מיעקב ואומה ששורשה מעשיו. בעוד שהתיאור האופייני ליעקב הוא היותו "איש תם ויושב אוהלים", מתואר עשיו בתורה כאיש "יודע ציד", היודע 'לצוד' ולרמות את אביו, יצחק, בשאלותיו המתוחכמות, וזאת כדי להצטייר בעיניו כירא-שמים המקפיד על קלה כבחמורה.

כיצד גנב עשיו את דעת אביו? - כדוגמה לכך מביא רש"י¹ ששאלו בתמימות: "אבא, היאך מעשרין את המלח ואת התבן?", בהיבשעה שמלח ותבן פטורים ממעשר. בכך נתן לאביו תחושה שהוא כביכול מדקדק במצוות.

אולם מתעוררת כאן שאלה פשוטה:

כיצד חשב עשיו 'לקנות' את דעת אביו בשאלה זו, הלא אידיעתו את הלכות מעשר חושפת את פניו האמיתיות ומראה על בורות ועם-הארצות?

יתירה מכך, עשיו הרי התחנך בבית 'דתי' (ועוד אצל צדיק הדור...), כך שהוא אמור להיות מודע להלכות פשוטות שלא-אחת נהגו בביתו. ואם כן איך העלה עשיו על דעתו לרמות את אביו בשאלה המצביעה על בורות גדולה והתנתקות ממורשת הוריו?²

גם לגופם של דברים דרוש ביאור: מעשר הוא מלשון עשירית, ואם כן, מה פשר שאלתו "היאך מעשרין את המלח ואת התבן"? פשוט מאוד - לוקחים עשירית מהמלח והתבן ומעשרים!

והביאור בזה: עשיו אכן לא התכוון לשאול מצד מצות מעשר המוכרת - הפרשת עשירית מהתבואה, שהרי תבן ומלח פטורים ממעשר (כפשוט), אלא מצד המעשר הניתן מכל הרכוש³. כפי שמצינו בפרשת לך-לך שאברהם נתן מעשר מכל נכסיו ("מכל אשר לו"⁴) למלכי-צדק הכהן; כדי להראות שהכול שייך לקב"ה - "לה' הארץ ומלואה". אם כן, בוודאי שהנהגה זו עברה גם ליצחק בנו⁵.

נמצא לפי זה, ששאלת עשיו נבעה מכך שראה אצל אביו יצחק שעושה מלח ותבן כחלק מכלל נכסיו. ושאלתו היתה

¹ פרק כ"ה פסוק כ"ז.

² בדומה למעשר כספים.

³ לשון רש"י על הפסוק (פרק י"ד פסוק כ). במילים אלו מתכוון רש"י לשלול שהמעשר היה רק משלל המלחמה (שהרי אברהם לא רצה לקחת מאומה משלל זה, כפי שאמר "אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך..."). ובא להדגיש שהמעשר היה מכל נכסיו (ראה גור-אריה על הפסוק).

⁴ כפי הנאמר בתורה על אברהם ש"צוה את בניו ואת ביתו אחרי ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" (פרק י"ח פסוק י"ט).

⁵ כדברי הפסוק (איוב פרק ו' פסוק ו') "היאכל תפל מבלי מלח" [מצודות דוד: "זכי יאכל אדם בשר בהמה ודג כשהן חיים ולא יהיו מלוחין כל צרכן", בתמיהה].

⁶ שמצד עצמו, כשהוא מיועד למאכל הבהמות או להסקה, אין ערכו רב.

⁷ והנה, המדרש גורס ששאלת עשיו היתה איך "מתקנין" (ולא "מעשרין"). ומבאר בזה הרבי על-פי מחלוקת הרמב"ם והראב"ד: הרמב"ם כתב שיצחק היה 'הראשון' שקיים מצות מעשר (בהתכוונו רק למעשר זרעים), והראב"ד משיג עליו וטוען שאברהם כבר קיים את מצות מעשר בנותנו למלכי-צדק מעשר מכל נכסיו (כדי להראות ש"לה' הארץ ומלואה"), והרי זה נחשב גם-כן לגדר של מצות מעשר. ועל-פי-זו אפשר להסביר, שהמדרש סובר כדברי הרמב"ם שמעשה אברהם אינו בגדר מעשר, ולכן כתב "מתקנין". לעומת זאת רש"י סובר כדברי הראב"ד שהנתינה של אברהם כן היה בגדר של מצות מעשר, ולכן שאלת עשיו "היאך מעשרין את המלח ואת התבן" מתאימה.

⁸ ראה לקוטי תורה ויקרא ד', א'.

⁹ ראה ביאורי הזוהר וישלח י"ט, ד'.